

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ГРАМАТИЧНІ ЧИТАННЯ – XI
Матеріали Міжнародної
науково-теоретичної конференції
13-14 травня 2021 року

Вінниця
ТВОРИ
2021

УДК 81'36(06)

Г 76

Редакційна колегія: Анатолій Загнітко, доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України (науковий редактор); Алла Архангельська, доктор філологічних наук, професор; Олена Важеніна, кандидат філологічних наук; Катерина Городенська, доктор філологічних наук, професор; Василь Грещук, доктор філологічних наук, професор; Ілля Данилюк, кандидат філологічних наук, доцент; Наталія Дарчук, доктор філологічних наук, професор; Людмила Коваль, доктор філологічних наук, доцент; Елла Кравченко, доктор філологічних наук, доцент; Жанна Краснобаєва-Чорна, доктор філологічних наук, професор; Марія Конюшкевич, доктор філологічних наук, професор; Тетяна Космеда, доктор філологічних наук, професор; Анатолій Мойсієнко, доктор філологічних наук, професор; Людмила Попович, доктор філологічних наук, професор; Ганна Ситар, доктор філологічних наук, доцент (заступник наукового редактора); Володимир Широков, доктор технічних наук, професор, академік НАН України; Марина Притолок, лаборант (відповідальний секретар).

Затверджено до друку Вченою радою Донецького національного університету імені Василя Стуса (протокол № 13 від 26 березня 2021 р.).

Г 76 Граматичні читання – XI: Матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції 13–14 травня 2021 року / Донецький нац. ун-т імені Василя Стуса; наук. ред. А. П. Загнітко. – Вінниця: ТОВ «Твори», 2021. – 296 с.

Розглянуто актуальні проблеми морфологічних і синтаксичних категорій, встановлено особливості семантики фразеологічних і лексичних одиниць, висвітлено напрями та методи прикладних лінгвістичних досліджень, з'ясовано напрями комунікативного аналізу мовних одиниць.

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів-філологів.

ISBN 978-966-949-807-6

УДК 81'36(06)

© Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021

© Автори матеріалів, 2021

ISBN 978-966-949-807-6

© ТОВ «Твори», 2021

ЗМІСТ

**РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ СИНТАКСИСУ І
МОРФОЛОГІЇ**

Виноградова Екатерина	<i>Вокруг да около</i> : о месте наречных предлогов в грамматике	8
Вільчинська Тетяна	Частка як засіб вираження модальності в художньому тексті	14
Гандзюк Олександра	Специфіка плюсквамперфекта і його репрезентція в романі Агатангела Кримського «Андрій Лаговський»	21
Городенська Катерина	Словотвірна структура прикметників на -ічний / -ичний у традиційних та новітніх координатах української дериватології	25
Домрачева Ірина	Спонукальні конструкції в мовленні Василя Стуса	32
Загнітко Анатолій	Силові поля граматичної семантики: сучасні студії	37
Ковтун Оксана	Проблема метамови контрастивної граматики	46
Колібаба Лариса	Основні морфологічні зміни в новому «Українському правописі» і сучасна мовна практика професійної спільноти	53
Куньч Зоряна	Вплив індивідуально-авторських чинників на дотримання норм позиційного чергування голосних і приголосних звуків	60
Масицька Тетяна	Класифікація формально-синтаксичних залежностей у структурі синтаксичних одиниць	63
Sapun Kostiantyn	The importance of grammar in written spatial speech on tourist topics in a pandemic condition	66
Фурса Валентина	Синтаксичні норми дієслівного керування в словниках української мови	70

РОЗДІЛ II. ФУНКЦІЙНА СЕМАНТИКА ЛЕКСИЧНИХ І ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Важеніна Олена	Заголовкотвірна функція фразеопаремій у химерному дискурсі	77
Зоріна Юлія	Система кольоропозначень в українській фразеології	81
Клименко Наталя	Дослідження полісемії назв одягу східностепових говірок донеччини	88
Космеда Тетяна	Майстерність Лесі Українки в моделюванні аксіологічних смислів у її епістолярній спадщині (до 150-річчя від дня народження поетеси)	92
Кучинська Олександра, Ткачук Марина Митько Неля	Семантичні єдності повнозначних слів у ролі присудка двоскладного речення (на матеріалі поезій Ліни Костенко) Лінгвостилістичні функції хронологічно маркованої лексики у творах Б. Лепкого	98 103
Стрюк Наталя	Вербалізація концепту КИЇВ в українській лінгвокультурі (на матеріалі написів на одязі)	106
Сулима Олеся	Процесуальні дієслова та їхній текстотвірний потенціал у дескриптивному тексті	112
Юзвікевич Пшемислав	Епоніми в мікології (про походження латинських, українських і польських офіційних назв макроскопічних грибів)	116

РОЗДІЛ III. ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА: НАПРЯМИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Harbera Iryna	Theoretical and methodological fundamentals of linguoconflictology as a field of applied linguistics	127
Дарчук Наталя	Комп'ютерна параметризація в Корпусі української мови	130

Другаш Валерія, Робейко Валентина, Сажок Микола	Моделювання намірів користувача в усному діалозі між людиною та мобільним роботом	132
Krasnobaieva- Chorna Zhanna, Zaiets' Vitalina	Quantitative Methods in Applied Linguistics: Formation of Linguistic Competence of the Modern Acquirer of Higher Education	136
Романюк Юлія	Граматичний чи тлумачний? Пояснювальний словник українських дієслів	143
Роптанов Ігор, Кучерук Володимир, Кучерук Марина	Застосування елементів нечіткої логіки в етимології: теоретичне обґрунтування та алгоритм застосування	147
Ситар Ганна, Адамусік Каріна	Електронний словник термінів конструкторської граматики: досвід створення	153
Шиллова Оксана	К проблематике использования корпусов в лингвистических исследованиях: что следует иметь в виду лингвисту-гуманитария, приступающему к работе с корпусом	159

РОЗДІЛ IV. ЕТНОЛІНГВІСТИКА, МІЖКУЛЬТУРНА ЛІНГВІСТИКА, ЛІНГВОАКСІОЛОГІЯ ТА ЛІНГВОПЕРСОНОЛОГІЯ

Барановська Лідія	Типологія помилок студентів при вивченні польської мови	166
Козлова Тетяна, Авраменко Олена	Запозичення з мов банту в мультикультурному англомовному просторі Південної Африки	169
Козловська Дар'я	Протооніми власних назв поетичних текстів збірки Василя Стуса «Час творчості»	171
Кравченко Елла	Історико-культурні імена у поезії Василя Стуса (матеріали до «Словника власних імен поетичних текстів Василя Стуса»)	175

Zhanna Krasnobaieva-Chorna, Vitalina Zaiets'
(c. Vinnytsia)

**QUANTITATIVE METHODS IN APPLIED LINGUISTICS:
FORMATION OF LINGUISTIC COMPETENCE OF THE
MODERN ACQUIRER OF HIGHER EDUCATION**

O. B. Golovin determined the grounds for the use of quantitative methods of language learning in the 70s. XX century. These, according to the scientist, include: 1) the objective inherent in the language of quantitative features, quantitative characteristics; 2) the internal dependence that exists between the qualitative and quantitative characteristics of the linguistic structure; 3) the frequencies of various elements of the language in the speech stream obey one or another statistical law [3, p. 11-14]. The author also calls the criteria for the successful application of quantitative methods in linguistics [3, p. 17-18]: 1) the union of statistics with traditional methods of qualitative analysis of the language; 2) a scientist's understanding of the types of linguistic problems solved on the basis of statistics, an understanding of the possibilities of statistics in different areas of the linguistic structure and at different levels of research abstraction of a specific linguistic or speech material; 3) acquaintance of the philologist with the minimum statistical tools necessary for this .

In the XXI century. V. Plungyan singles out the role of quantitative methods as one of four key problems (the problem of linguistic diversity; understanding of language 'as a text' or 'as a system' and the role of dichroic analysis) that determine the further development of linguistics [10]. According to the author, all language changes are very strongly related to statistics and frequency. B. Plungian makes the conclusion that instead of the system, static, synchronized, high-quality linguistics focused on a limited number of languages, linguistics comes variability, non-systemic text linguistics focused on the quantitative approaches to the study of diachronic and the maximum linguistic diversity. One of the real reasons for the use of quantitative methods in the study of language and speech (text) is the objective inherent in the language of quantitative features [6; 7; 8; 11; 12]. Thus, the formation of linguistic competence of the modern graduate of the educational program «Applied Linguistics» (field of knowledge 03 Humanities speciality 035 Philology) of the first (bachelor's) level actualizes the study of basic concepts, methods and tools of quantitative linguistics.

The purpose of the study: to determine the basic characteristics, advantages and disadvantages of quantitative methods in the modern

scientific paradigm and to develop a step-by-step algorithm for calculating the chi-square criterion.

The materials were prepared within the framework of Qualitative Linguistics, educational program «Applied Linguistics» (field of knowledge 03 Humanities speciality 035 Philology) of the first (bachelor's) level of Vasyl' Stus Donetsk National University, which implements the principle of 'learning through research'.

1. Basic Characteristics of Quantitative Methods. S. Verkhozin refers to the main characteristics of quantitative methods as 'formalism' and 'mass character': the studied variables are set by the developer in advance, and it is no longer possible to deviate from them in the process of data collection [2].

Quantitative methods mean working with a matrix of digital data, analysed using statistical laws, and are endowed, according to A. Kashcheeva, with the following characteristics and [5]:

- the use of numerical data (matrices of values, mathematical formulas underlying statistical procedures);
- use of standardized data processing procedures (statistics);
- selection of variables or categories of the studied characteristics of the object before the stage of research;
- operating with averaged indicators to designate variables, practically ignoring individual indicators with an extreme value;
- generalization at the stage of analysis and striving to identify universal patterns.

2. Advantages and Disadvantages of Quantitative Methods. The main advantage of quantitative methods, according to A. Kashcheeva [5], is their accuracy and unambiguous results. The accuracy of measurements with a high degree of probability allows you to confirm or deny the hypotheses put forward. In addition, the counting process is quite economical compared to preparing the matrix. The author refers to the disadvantages of quantitative methods: 1) the choice of variables and the calculation of the values of each variable can take a sufficient period of time; 2) the obtained data can cause the difficulty of interpretation for the researcher.

V. Dolinsky focuses on the fact that the quantitative approach is able to cover only a certain aspect of language and speech. But this is an important aspect, reflecting many aspects of speech activity that cannot be detected by purely qualitative analysis [4]. Researcher points at the inevitable lack of qualitative analysis, which often remains at the level of subjective, arbitrary, interpretations.

The main advantages of quantitative methods O. Lysenko and I. Markov of from [9, p. 6-7]: 1) the relatively objective nature of the research procedure and the chance of rechecking the results obtained; 2) the ability to study a larger number of objects and generalize the data obtained on the basis of completely reliable criteria; 3) identification of stable and objective characteristics of the research object allows you to compare the individual results obtained with the generalized data of large samples; 4) the results of the application of quantitative methods make it possible to construct a mathematical model of the object under study.

3. Step-by-step Algorithm for Calculating the Chi-Square Criterion

The χ^2 (chi-square) test was introduced into scientific circulation in 1900 by the eminent British biologist, mathematician and philosopher Carl Pearson. Chi-square is a criterion for verifying the significance of quantitative results of quantitative analysis, assessment of differences between the theoretical model and observations in terms of their reliability. In quantitative linguistics, this criterion is also called the Pearson test, or the criterion of discrepancy (agreement, correspondence), which is due to the ability to determine the correspondence and discrepancy between the frequency distribution of the studied language units [1, p. 37], between empirical and theoretical quantities.

Task: to establish the similarity or difference between the distribution of word frequencies in the works of Yu. Yanovsky and V. Pidmohylny.

Source base: Yuri Yanovsky's novel «The Ship Master» (50,400 tokens) [13] and Valerian Pidmohylny's novel «The City» (76,326 tokens) [14].

Algorithm.

Stage 1: we find data on the frequency of use of six words in both works using the service mova.info (see Fig. 1). One word of each full part of speech is taken for research: noun, adjective, verb, numeral, pronoun and adverb.

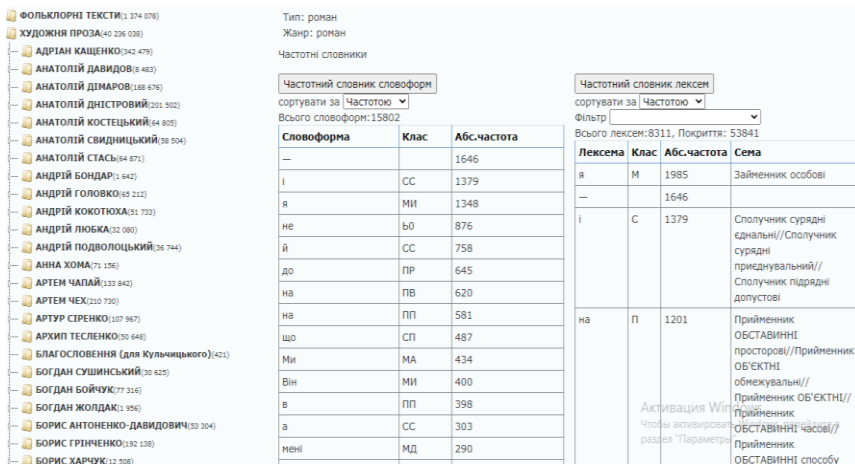

Fig. 1. Screenshot from mova.info service

Stage 2: We enter the obtained data on the frequency of words in each sample in the table (see Table 1).

Table 1
 The Frequency of Words in the Samples

Word	Author 1	Author 2	Total
said (verb)	52	143	195
hand (noun)	233	190	423
one (numeral)	72	70	142
already (adverb)	124	168	292
her (pronoun)	40	88	128
new (adjective)	46	99	145
Total	567	758	1325

Stage 3: We find the total values of numbers in rows and columns of the table (see Table 1 component of 'Total'). It should be noted that all the values obtained in Table. 1 are actual (f).

To find the theoretically expected values (F), we need to divide the total numbers 567 and 758 in proportion to the total numbers presented in the last column of the table (195, 423, 142 and so on). For example, to find

the theoretically expected value for the first field in the second column, we calculate $195/1325 * 567 = 83.4$.

We enter the data in the column with the name in the header ‘F’ of Table 2.

Table 2

Worksheet with Calculations

f	F	f - F	(f-F)^2	χ^2
52	83,4	-31,4	985,96	11,82
233	181	52	2704	14,93
72	60,8	11,2	125,44	2,06
124	125	-1	1	0,008
40	54,8	-14,8	219,04	3,99
46	62	-16	256	4,13
143	111,6	31,4	985,96	11,82
190	242	-52	2704	14,93
70	81,2	-11,2	125,44	2,06
168	167	1	1	0,008
88	73,2	14,8	219,04	3,99
99	83	16	256	4,13
$\Sigma=1325$	$\Sigma=1325$			$\Sigma=73,88$

We find the difference between the actual value (f) and the theoretically expected (F). Subtract the difference found to the square. Enter all the data in the table.

Using the formula $\chi^2 = \frac{(f-F)^2}{F}$, we find the chi-square for each frequency, and later the sum of the chi-square. Therefore, the sum of the chi-square is 73.88.

Stage 4: determining the difference during the calculation of χ^2 . To do this, you need to calculate the degree of freedom (s) – the value used to determine the correlation of the chi-square criterion with the confidence

interval. It is equal to the product number of columns without one column by the number of rows without one row: $s = (m - 1)(n - 1)$, where m is the number of vertical columns, and n is the number of horizontal rows in table 2.

For Table 1, the degree of freedom is calculated as follows: $(6 - 1) * (2 - 1) = 5$.

According to the table of critical values of χ^2 (see Table 3), we find that for $s(f) = 5$ and the significance level $P = 0.05$, the sum of χ^2 should be equal to 11.1, and for $P = 0.01$ the sum of $\chi^2 = 15,1$. Accordingly, the resulting calculation sum $\chi^2 = 73.88$ is significant.

Table 3

Critical Values of χ^2

<i>f</i>	5%	1%	<i>f</i>	5%	1%	<i>f</i>	5%	1%
1	33,84	6,63	18	28,9	34,8	35	49,8	57,3
2	5,99	9,21	19	30,1	36,2	36	51,0	58,6
3	7,81	11,3	20	31,4	37,6	37	52,2	59,9
4	9,49	13,3	21	32,7	38,9	38	53,4	61,2
5	11,1	15,1	22	33,9	40,3	39	54,6	62,4
6	12,6	16,8	23	35,2	41,6	40	55,8	63,7
7	14,1	18,5	24	36,4	43,0	41	56,9	65,0
8	15,5	20,1	25	37,7	44,3	42	58,1	66,2
9	16,9	21,7	26	38,9	45,6	43	59,3	67,5
10	18,3	23,2	27	40,1	47,0	44	60,5	68,7
11	19,7	24,7	28	41,3	48,3	45	61,7	70,0
12	21,0	26,2	29	42,6	49,6	46	62,8	71,2
13	22,4	27,7	30	43,8	50,9	47	64,0	72,4
14	23,7	29,1	31	45,0	52,2	48	65,2	73,7
15	25,0	30,6	32	46,2	53,5	49	66,3	74,9
16	26,3	32,0	33	47,4	54,8	50	67,5	76,2
17	27,6	33,4	34	48,6	56,1			

Stage 5: interpretation of results. Significant differences are observed between the frequency distribution of the two authors. If the obtained index was less than the first number, it would mean that the differences between the compared frequencies are insignificant and the null hypothesis would be fulfilled.

4. Conclusion. The basic characteristics of quantitative methods are formalism and mass character. The main advantages of quantitative methods include the accuracy and unambiguity of the results, the ability to build a mathematical model of the object under study; the main disadvantages are triviality, difficulty and subjectivity of interpretation. We consider the integral approach to the study of the quantitative properties of the language mechanism in the indissoluble unity of quantitative analysis with qualitative interpretation to be dominant today in applied linguistics.

Bibliography

1. Бук С. Основи статистичної лінгвістики: навчально-методичний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. 124 с.

2. Верховин С.С. О статусе количественных методов в лингвистике. *Вестник Иркутского государственного лингвистического университета*. Иркутск, 2013. № 3 (24). С. 145–150.

3. Головин Б.Н. Язык и статистика. Москва: Просвещение, 1971. 189 с.

4. Долинский В.А. Семейство ранговых распределений в квантитативной лингвистике. *Вестник МГЛУ. Гуманитарные науки*. 2018. Вып. 6 (797). С. 124-155.

5. Кашеева А.В. Квантитативные и качественные методы исследования в прикладной лингвистике. *Социально-экономические явления и процессы*. 2013. № 3 (49). С. 155–162.

6. Краснобаева-Чорна Ж.В. Квантитативна лінгвістика: [навч. посіб. (для підготовки бакалаврів філології (прикладної лінгвістики))]. Вінниця: ФОП Кушнір Ю.В., 2018. 100 с.

7. Краснобаева-Чорна Ж.В. Квантитативні методи в лінгвістиці: новітні тенденції. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Дрогобич, 2018. №9. С. 93–97.

8. Левицкий В.В. Квантитативные методы в лингвистике. Винница: Нова Книга, 2007. 264 с.

9. Лысенко О.Ю., Марковская И.М. Качественные методы социально-психологических исследований: учеб. пособие. Челябинск: Изд-во ЮУрГУ, 2001. 106 с.

10. Плуноян В.А. Лингвистика в XXI веке: проблемы, перспективы, точки роста. *Слово.ру: Балтийский акцент*. 2018. Т. 9. № 1. С. 7-12.

11. Gard B. Jensen, Barbara McGillivray. Quantitative Historical Linguistics: A Corpus Framework. Oxford: Oxford University Press, 2017. 256 p.

12. Lazaraton A. Quantitative and Qualitative Approaches to Discourse Analysis. *Annual Review of Applied Linguistics*. 2002. № 22. Pp. 32-51.

List of sources

13. Підмогильний В. Місто: роман. Вид. 2-ге. [Б. м.]: Книгоспілка, [1929]. 256 с.

14. Яновський Ю. Майстер корабля: роман. Київ: Знання, 2020. 175 с.

Юлія Романюк

(м. Київ)

ГРАМАТИЧНИЙ ЧИ ТЛУМАЧНИЙ? ПОЯСНЮВАЛЬНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКИХ ДІЄСЛІВ

Пояснювальний словник, словникову статтю якого представимо тут, – це комплексний словник, що подає інформацію про граматичну і про лексичну семантику, також про сполучуваність слова, тобто і про парадигматику, і про синтагматику. За взірць для пояснювального словника може слугувати будь-який тлумачний словник, а саме: спосіб організації у ньому відомостей про значення слова. Наприклад, академічний тлумачний «Словник української мови» в 11 томах (1970-1980 рр.) для дієслова подає таку інформацію: закінчення I та II особи однини теперішнього часу; вид (зона граматичного значення); відомості про категорію перехідності/неперехідності (зона граматичного і лексичного значення), тлумачення лексичних значень, зокрема й значення стійких виразів із цим дієсловом (зона лексичного значення). Кожне значення або його відтінок проілюстровано прикладами з текстів різних функціональних стилів. На нашу думку, енциклопедична інформація, про яку писав Л. Згуста, якраз і міститься в тлумаченнях значень слів та стійких виразів з ними [5, с. 207].

2011 р. вийшов друком «Грамматичний словник української літературної мови. Словозміна» [2], який уклали колектив авторів відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України, а електронна його версія була створена у співпраці з Лабораторією комп'ютерної лінгвістики КНУ. Він був укладений за матеріалами словників кінця ХХ – початку ХХІ ст. Паперова його версія поповнює шерг обернених словників, у яких унаочнено граматичну інформацію, що, як відомо, у мовах флективного типу, таких, як українська, сконцентрована переважно у фіналях слів. У цьому словнику ми опрацювали близько 35 тис. дієслів. Модель